

Katsauksia

Heli Sjöblom-Immala

Kymmenen vuotta Suomeen tulosta Maahanmuuttajat työmarkkinoilla

Maahanmuutto kasvaa ja globalisoituu

Pitkään toisen maailmansodan jälkeen Suomi tunnettiin maastamuuttomaana. Maahanmuutto oli vähäistä, sillä ensinnäkään Suomella ei ollut taloudellisista ja työllisyysyistä tarvetta rekrytoida työvoimaa ulkomailta. Päinvastoin täältä oli lähdeittävä muualle työn perään. Kiivaimpina Ruotsiin muuton vuosina 1969 ja 1970 Suomesta lähti kymmeniä tuhansia ihmisiä enemmän kuin tänne tuli. Toisena syynä vähäiselle maahanmuutolle on ollut myös Suomen varsin tiukka maahanmuuttopolitiikka toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä (Lepola 2000: 42–45).

Suomi muuttui maahanmuuttomaaksi vasta 1990-luvun alussa Neuvostoliiton hajottua, kun venäläisten ja virolaisten tulomuutto kasvoi nopeasti. Samaan aikaan alkoi kasvaa myös somalialaisten pakolaisten määrä. Sen jälkeen maahanmuutto on jatkuvasti lisääntynyt, ja maailman sodat ja kriisitilanteet ovat kasvattaneet muun muassa monien pakolaisryhmien muutttoa Suomeen.

Vuonna 2009 Suomeen muutti 27 000 ihmistä. Määrä on lähes puolet enemmän kuin vielä kymmenen vuotta aikaisemmin. Tuolloin muuttaneista lähes puolet oli Suomen kansalaisia, viime vuonna enää kolmasosa. Myös Euroopan ulkopuolelta muuttaneiden osuus on kasvanut: kymmenen vuotta sitten kaikista muuttajista 78 prosenttia tuli Euroopasta, viime vuonna enää 64 prosenttia. Toiseksi eniten muuttajia tulee Aasiasta. Eniten maahanmuuttajia asuu pääkaupunkiseudulla, ja seuraavaksi suurimmat maahanmuuttajakeskittymät ovat Turun ja Tampereen seudulla. (Tilastokeskus 2010a.)

Suomen maahanmuuttopolitiikassa painottuivat 1990-luvulla ensisijaisesti pakolaispoliittiset kysymykset, ja työperusteinen maahanmuuttopolitiikka oli sivuosassa. Nyt 2000-luvulla Suomessa alettiin havahtua suurten ikäluokkien tulevaan eläköitymiseen ja sitä seuraavaan työvoiman tarpeeseen, jota pienenevät ikäluokat eivät enää riittä paikkaamaan. Yhtenä ratkaisuna tähän ongelmaan pidetään maahanmuuttajia, joiden ikärakenne on edullinen työmarkkinoita ajatellen. Vuonna 2009 maahanmuuttajista 15–64-vuotiaita oli 79 prosenttia verrattuna koko väestön 66 prosentin osuuteen (Tilastokeskus 2010a).

Vuonna 2006 valmistuneessa hallituksen maahanmuuttopolitiisessa ohjelmassa (Valtioneuvosto 2006) yksi keskeisistä teemoista on varautuminen työvoiman saatavuusongelmiin työperusteista maahanmuuttota kehittämällä. Moni kuitenkin kyseenalaistaa ulkomaisen työvoiman tarpeen silloin, kun työllisyystilanne Suomessa heikkenee. Todellisuutta kuitenkin on, että ainakin joillakin aloilla kotimainen työvoima ei tulevaisuudessa riitä. Väestön ikääntyessä työntekijöiden tarve esimerkiksi hoitoalalla kasvaa jatkuvasti. Onkin tarpeen selvittää, miten Suomeen muuttavat vastaavat työmarkkinoiden tarpeisiin.

Tämän katsauksen perustana olevassa laajemmassa tutkimuksessa tarkastellaan sellaisten maahanmuuttajien taustaa ja toimintaa, jotka muuttivat Suomeen vuosina 1998–2000 ja asuivat täällä vielä vuonna 2009. Suomeen muuttaessaan he olivat ulkomaan kansalaisia ja täyttivät muuttovuonna vähintään 15 vuotta. Perusaineisto, johon kuuluu 14 323 henkilöä, hankittiin Väestörekisterikeskuksen ja maistraattien ylläpitämästä väestö-

tietojärjestelmästä. Perusaineiston maahanmuuttajista saatiin seuraavat tiedot: maahanmuuttopäivä, ensimmäinen asuinkunta, kotikunta vuonna 2009, äidinkieli, sukupuoli, syntymävuosi, Suomessa ja ulkomailla asumisen jaksot, kansalaisuus muutettaessa ja vuonna 2009 sekä ammattitieto. Ammattitietoon on tosin suhtauduttava suurella varauksella, sillä se perustuu henkilön omaan ilmoitukseen hänen tehdessään muuttoilmoitusta. Jos viimeisestä muutosta on paljon aikaa, voi ammattitietosen jälkeen olla vaihtunut useaan kertaan.

Laajemmassa tutkimuksessa tarkastellaan lisäksi kyselyaineiston avulla tarkemmin maahanmuuttajien taustaa, koulutusta, muuttomotiiveja, toimintaa, muuttohistoriaa ja asumista Suomessa. Kyselyyn valittiin tasaväliotannalla 2 000 henkilöä kotipaikkatunnusten mukaan. Kyselyyn osallistuvista saatiin edellä mainittujen tietojen lisäksi myös tarkat yhteystiedot. Otoshenkilöille tiedotettiin kirjeitse internetissä olevasta kyselylomakkeesta. Vaihtoehtoina olivat suomen-, ruotsin- tai englanninkielinen lomake. Myös puhelinhaastattelu oli mahdollinen henkilön sitä pyytäessä. Kyselyyn vastasi 289 henkilöä, joten vastausprosentti oli 14,5. Vastaajakatoon vaikutti mahdollisten kieliongelmiensä ohella todennäköisesti myös kyselylomakkeen pituus, sillä lomake sisälsi kysymyksiä monilta elämän eri osa-alueilta. Lisäksi lomake oli tietoteknisistä syistä jaettu kahteen eri osioon.

Tässä katsauksessa tarkastelen erityisesti sitä, miten vastanneiden maahanmuuttajien työmarkkina-asema on kehittynyt kymmenen Suomessa asutun vuoden aikana. Vertailen maahanmuuttajien työllisyyttä ja muuta toimintaa Suomeen muuton ja maassa asumisen eri vaiheissa. Suomessa asutun ajan pituus on useiden tutkimusten mukaan tärkeä maahanmuuttajan työmarkkina-aseman selittäjä. Työmarkkina-aseman on todettu paranevan asumisajan pidentyessä (esim. Forsander 2007: 323; Myrskylä 2010: 33–34).

Maahanmuuton muuttuvat motiivit

Muuton avulla ihmiset pyrkivät yleensä tyydyttämään joitain tarpeitaan. Tarpeentyydytystä on vaikea empiirisesti mitata, mutta sen sijaan voidaan tutkia ihmisten käytettävissä olevia toimintaresursseja, joiden avulla näitä tarpeita pystytään tyydyttämään. Muuttamalla ihminen yrittää hankkia resursseja, kuten tuloja, omaisuutta, koulutusta, terveyttä, sosiaalisia suhteita ja turvallisuutta, jotta hän voisi paremmin tyydyttää tarpeensa (Korkiasaari & Söderling 2007: 244–245).

Uusklassisissa talousteorioissa yksilöä pide-

tään järkevänä päätöksentekijänä, jonka kansainväliseen muuttoon liittyvät päätökset perustuvat muuton aiheuttamiin taloudellisiin kustannuksiin ja hyötyihin (Korkiasaari & Söderling 2007: 246). Muuttaja odottaa saavansa enemmän voittoa muuttamalla ulkomaille kuin pysymällä kotona. Ennen kuin hän pääsee ansaitsemaan korkeampia tuloja, täytyy hänen tehdä tiettyjä sijoituksia, joita ovat muun muassa matkustamiskustannukset, muuton ja työpaikan etsimisen aikaiset elämiskustannukset, ponnistukset uuden kielen ja kulttuurin oppimiseksi sekä henkiset kustannukset, jotka liittyvät vanhojen siteiden katkeamiseen ja uusien luomiseen (Massey *et al.* 1993: 434).

Uusi muuttoliikkeen talusteoria tarkastelee muuttoa muuttajan ja hänen lähtömaahan jäävän perheensä tai jopa lähisuvun yhteisenä strategiana. Muutto nähdään tällöin eräänlaisena investointina, jonka tarkoituksena on parantaa koko perheen toimeentuloa ja kerätä pääomaa muuttajan kotimaahan lähettämien säästöjen avulla. (Korkiasaari 2010.)

Työnnön ja vedon teorioissa (esim. Lee 1969) muuttaminen käsitetään valintatilanteeksi, jossa muuttopäätös tehdään vertaamalla eri alueiden myönteisiä ja kielteisiä tekijöitä toisiinsa. Kullakin alueella on tekijöitä, jotka vetävät ihmisiä puoleensa sekä tekijöitä, jotka työntävät ihmisiä pois alueelta. Esimerkiksi Suomen vetovoimatekijöinä tunnetaan ainakin turvallisuus, väljyys, puhtaus ja korkea elintaso. Heikkoina puolina nähdään puolestaan syrjäinen sijainti sekä talven kylmyys ja pimeys.

Suomeen muuton ensisijaisista motiiveista perhesiteiden osuus on ollut selvästi suurin 1990- ja 2000-luvuilla, 60–65 prosenttia. Työn osuus on ollut vain 5–10 prosenttia (Työministeriö 2005). Työn osuus motiiveista on kuitenkin jatkuvasti kasvanut. Vuonna 2009 Maahanmuuttoviraston myöntämistä ensimmäisistä oleskeluluvista jo 31 prosenttia perustui työntekoon. Lähes yhtä paljon oli tulijoita perhesiteen perusteella, ja opiskeluperustein tuli 23 prosenttia. Humanitäärisin perusteiden luvista myönnettiin 12 prosenttia ja kolme prosenttia suomalaisen syntyperän perusteella. (Miettinen & Säävälä 2010.) On huomattava, että edellä mainituissa luvuissa eivät ole mukana läheskään kaikki maahan muuttaneet, koska Pohjoismaiden sekä EU- ja ETA-maiden kansalaisten ei tarvitse hakea oleskelulupaa Suomeen.

Aikaa vievä työmarkkinaintegraatio

Maahanmuuttajien integroitumisella yhteiskuntaan tarkoitetaan sitä prosessia, jonka aikana maahanmuuttaja asettuu ja tulee osalliseksi elinympäris-

töösä muun muassa sosiaalisesti, taloudellisesti ja poliittisesti. Usein käytetään termiä kotoutuminen, jolla yleensä tarkoitetaan samanaikaista osallistumista uuteen yhteiskuntaan sekä oman kulttuurin ja kielen säilyttämistä (Martikainen & Tiilikainen 2007: 19). Tyydyttävä integroituminen edellyttää samoja oikeuksia kuin kantaväestöllä. Integraation vaatimuksena on, että maahanmuuttajat puhuvat sujuvasti vastaanottavan maan kieltä.

Työ on tärkeä tekijä yhteiskuntaan integroitumisessa, mutta usein maahanmuuttaja kokee monia vaikeuksia pyrkiessään suomalaisille työmarkkinoille. Sosiaalisen sulkemisen käsite soveltuu maahanmuuttajien työmarkkinakokemusten tarkasteluun. Kyse on siitä, että valtaapitävät sosiaaliset ryhmät sulkevat ulkopuolelle vähemmän valtaa omaavat. Nämä prosessit ovat sekä tietoisia että tiedostamattomia. Etenkin ihonväri, sukupuoli, kieli ja kulttuuri on mainittu tekijöinä, joiden perusteella eri sosiaaliset ryhmät joutuvat syrjinnän kohteeksi (Carter 2003: 11, 65). On myös todettu, että mitä enemmän kantaväestöstä poikkeava ulkonäkö ja mitä kaukaisempi lähtökulttuuri, sitä enemmän työnantajien ennakkoluuloja tulija kohtaa (esim. Heikkilä 2005: 486). Tämä ei luonnollisestikaan päde suoraan johonkin työpaikkaan rekrytoituihin työntekijöihin.

Maahanmuuttajaväestön asemaa työmarkkinoilla voidaan kuvata segmentaatio- eli lohkoutumisteorian avulla. Duaaliteoriassa työmarkkinat nähdään kahtiajakautuneina primaarisectoriin ja sekundaarisectoriin. Primaarisectorin töitä leimaa työsuhteiden pysyvyys, turvallisuus sekä hyvät etenemismahdollisuudet. Sekundaarisectorilla työskentelevät etenkin naiset, nuoret ja ulkomaalaiset. Sekundaarityömarkkinoilla työsuhteen jatkuvuus on epävarmaa, työttömyysriski on suuri ja etenemismahdollisuudet sekä työolosuhteet ovat heikot. Primaari- ja sekundaarisectorien välillä työvoiman liikkuvuus on hyvin vähäistä. (Nätti 1988: 17–19.)

Maahanmuuttajat tulevat työmarkkinoille usein niin sanottujen sisääntuloammattien kautta, joilla tarkoitetaan sellaisia epävakaita ja epävarmoja työsuhteita, joissa tarvittavat resurssit ovat jollain tavalla rajattuja. Joko niissä ei tarvita kielitaitoa tai ne ovat niin sanottuja etnospesifisiä ammatteja, joissa edellytetään tietyn kielen ja kulttuurin hallintaa sekä usein käytännössä kyseessä olevan etnisen ryhmän jäsenyyttä. Tällaisia ammatteja ovat esimerkiksi asioimistulkin ja äidinkielen opettajan tai ohjaajan ammatit. (Forsander 2002: 43.)

Maahanmuuttajien työurat koostuvat tyypillisesti työttömyydestä, pätkittäisistä työllisyysjaksois-

ta, opiskelusta, tuetusta työllistämisestä tai muiden työvoimapolitiittisten toimenpiteiden vuorottelusta (Linnanmäki-Koskela 2010: 16). Myös maahanmuuttajien palkkatason on havaittu olevan kantaväestön palkkatasoa matalampi, ja työtehtävät ovat usein sellaisia, joihin suomalaista työvoimaa on hankala motivoida (Forsander 2002: 42–43).

Absoluuttisesti eniten maahanmuuttajia on liike-elämää palvelevassa toiminnassa, majoitus- ja ravitsemistoiminnassa sekä terveydenhuolto- ja sosiaalipalveluissa. Ammateittain tarkasteltuna maahanmuuttajia on suhteellisen paljon siivoojina, sairaala-apulaisina sekä suurtaloustyöntekijöinä. Myös maahanmuuttajayrittäjiä on paljon, mahdollisesti muiden työllisyysmahdollisuuksien puuttuessa. Suhteellisesti eniten maahanmuuttajia työskentelee kuitenkin matkapuhelinten valmistuksessa. Suuri osa maahanmuuttajista ei ole huonosti koulutettuja vaan ennemminkin alansa asiantuntijoita. (Johansson & Korkman 2008.)

Työttömyys koettelee eri tavoin eri alueilta tulevia. Vuonna 2008 esimerkiksi Alankomaiden, Ranskan, Iso-Britannian, Tanskan, Australian ja Kanadan kansalaisten työttömyysaste oli korkeintaan kymmenen prosenttia. Matala työttömyysaste oli myös esimerkiksi Nigeriasta, Filippiineiltä, Ghanasta, Bangladeshista, Japanista, Etiopiasta ja Nepalista tulleilla. Sen sijaan sellaisten maiden kansalaisilla, jotka tulevat Suomeen pääasiassa pakolaisina, oli hyvin korkea työttömyysaste. Yli viidenkymmenen prosentin työttömyysaste oli esimerkiksi Somaliasta, Afganistanista, Irakista ja Myanmarista tulleilla. Keskimääräinen työttömyysaste Suomessa oli 8,9 prosenttia. (Tilastokeskus 2010b.)

Tuula Jorosen (2005: 77–78) mukaan pakolaiset, erityisesti somalialaiset, ovat menestyneet heikosti suomalaisilla työmarkkinoilla. Somalit kuitenkin koulutautuvat varsin ahkerasti, mutta kärsivät työmarkkinoilla heihin liitetystä kielteisistä mielikuvista.

Maahanmuuttajien tausta ja koulutus ennen Suomeen muuttoa

Kyselyyn vastanneiden ikärakenne on työmarkkinoiden näkökulmasta edullinen, sillä 53 prosenttia oli kyselyn aikaan alle 40-vuotiaita ja jopa 90 prosenttia alle 60-vuotiaita. Nuorimmat vastaajat olivat 25-vuotiaita, vanhimmat 78-vuotiaita. Sekä Espoossa että Helsingissä asui 19 prosenttia vastaajista, ja Vantaa mukaan lukien pääkaupunkiseudun kolmessa suurimmassa kaupungissa asui yhteensä 45 prosenttia. Tampereella asui vastaajis-

ta yhdeksän ja Oulussa seitsemän prosenttia. Kaksi prosenttia vastaajista asui Turussa, joten Turun seutu on kyselyssä selvästi aliedustettuna.

Euroopassa syntyneet ovat kyselyaineiston suurin ryhmä: heitä on yhteensä 72 prosenttia. Toiseksi suurin ryhmä ovat Aasiasta muuttaneet, joita on 14,5 prosenttia. Muissa maanosissa syntyneitä on yhteensä 13,5 prosenttia. Suurin ryhmä, kuten Suomen maahanmuuttajissa yleensäkin, ovat entisen Neuvostoliiton alueella syntyneet, joita on kolmasosa kaikista vastaajista. Länsi- tai Keski-Euroopan maissa syntyneitä on 12 prosenttia ja virolaisia 10 prosenttia. Muista Pohjoismaista tulleita vastaajia on 6 prosenttia.

Kyselyyn ei vastannut ainuttakaan somalia, vaikka he muodostavat yhden suurimmista pakolaisryhmistä Suomessa. Somaleiden luku- ja kirjoitustaito on usein heikko maahantulovaiheessa, mikä saattaa vaikuttaa vastaamisaktiivisuuteen vielä kymmenenkin vuoden kuluttua. Myös tietotekniset valmiudet saattavat olla heikot. Vastaajien joukossa on kuitenkin esimerkiksi irakilaisia ja iranilaisia, joilla heilläkin on useimmiten pakolaistausta.

Vastaajista 36 prosentilla tärkein Suomeen muuton motiivi oli puoliso. Työhön liittyvän synn tärkeimmäksi muuttomotiivikseen ilmoittaa 20 prosenttia vastaajista. Kolmasosalla on ollut jokin työhön liittyvä syy (useimmiten oma tai puolison työpaikka Suomessa) ainakin yhtenä muuton motiivina. Työn osuus aineiston muuttosyistä on suurempi kuin vuosituhannen vaihteessa Suomeen tulleilla keskimäärin. Tähän vaikuttaa todennäköisesti se, että hyvässä sosiaalisessa asemassa olevat ovat aktiivisempia kyselyihin vastaajia kuin heikompiosaiset.

Monilla vastaajilla oli Suomeen tullessaan varsin hyvä koulutus. Korkeasti koulutetut ovat aineistossa todennäköisesti jossain määrin yliedustettuna, sillä korkeammin koulutetut henkilöt yleensä vastaavat kyselyihin innokkaammin kuin vähän koulutetut. Vastaavasti pakolaiset ja turvapaikanhakijat ovat todennäköisesti aineistossa hieman aliedustettuja. Turvapaikanhakijoita on vastaajissa vajaa kymmenen prosenttia, kun heidän osuutensa kaikista tulijoista ylittää samaisen kymmenen prosenttia.

Lähes puolet vastaajista on suorittanut korkea-koulututkinnon tai ainakin korkeakouluopintoja. Kaikkiaan 73 prosenttia vastaajista on suorittanut vähintään ammatillisia opintoja. Vajaalla viidesosalla ei ollut Suomeen tullessaan mitään koulutusta tai he eivät kerro siitä. Osa vastaajista on ollut maahan tullessaan niin nuoria, ettei heillä ole ollut vielä mahdollisuuttakaan hankkia ammatillista koulutusta ennen muuttoa. Eri maissa

suoritetujen koulutusten sisällön ja tason vertailu ja rinnastaminen on vaikeaa. Taulukossa 1 näkyvä vastaajien koulutustasoluokittelu onkin lähinnä suuntaa-antava.

Kun koulutettujen lähtöalueita tarkastellaan yksityiskohtaisemmin, voidaan havaita, että Keski-, Länsi-, Etelä- ja Itä-Euroopasta (pois lukien Venäjä ja entinen Jugoslavia) sekä Itä-, Keski- ja Etelä-Aasiasta tulevista yli puolet on suorittanut korkeakouluopintoja. Keskimääräistä vähemmän korkeasti koulutettuja on puolestaan Virossa, Venäjältä ja Lähi-idästä tulevien joukossa. Sen sijaan Jorosen (2005: 78) tutkimuksen mukaan venäläiset palkansaajat ovat melko hyvin koulutettuja. Kuitenkin korkeasti koulutettujen venäläisten on todettu menestyneen melko heikosti suomalaisilla työmarkkinoilla. Arja Haapakorven (2004) mukaan tämä liittyy ainakin osittain siihen, että venäläiset eivät useinkaan ole ryhtyneet tutkinnon rinnastamiseen.

Selvästi yleisin opintoala kyselyyn vastanneilla on tekniikan tai informaatioalan koulutus. Alan koulutuksen saaneita on kaikista vastaajista lähes neljäsosa, useimmat heistä insinöörejä. Puolet pienempi joukko, runsas kymmenen prosenttia, on opiskellut ennen tuloaan kaupan tai hallinnon alalla. Terveys- ja sosiaalialaa on opiskellut seitsemän prosenttia. Näyttäisi siltä, ettei maahanmuuttajien koulutus rakenne kohtaa työmarkkinoiden tarpeita kovinkaan hyvin. Esimerkiksi Työ- ja elinkeinoministeriön raporttien mukaan toukokuussa 2009 vaikeasti täytettäviä työpaikkoja oli Suomessa eniten terveydenhuolto- ja sosiaalialan sekä palvelutyön ammateissa. Listan kärjessä olivat hoitoalan ammatit sairaanhoitaja ja lähihoitaja. Vuotta myöhemmin vaikeasti täytettäviä työpaikkoja oli lukumääräisesti eniten edelleen terveydenhuolto- ja sosiaalialalla, mutta myös kaupallisen työn sekä

Taulukko 1. Vastaajien koulutustaso Suomeen muutettaessa.

Koulutustaso	Vastaajat lkm	Vastaajat %
Perusaste	11	3,8
Ylioppilastutkinto	12	4,2
Ammatillinen	24	8,3
Vähintään ammatillinen (epäselvä)	7	2,4
Opisto/ammattikorkeakoulu	41	14,2
Korkeakouluun valmistava	2	0,7
Korkeakoulu	138	47,7
Ei koulutusta/ei mainittu	54	18,7
Yhteensä	289	100,0

palvelutyön ammateissa. Yksittäisistä ammateista ongelmallisimmin täytettäviä olivat myyntineuvottelijan ja sairaanhoitajan tehtävät.

Suomeen halutaan houkutellessa erityisesti kansainvälisiä osaajia. Hallitus linjasi vuonna 2009 tavoitteeksi, että Suomessa korkea-asteella opiskelijoita ja valmistuneita muiden maiden kansalaisia kannustetaan jäämään Suomeen töihin helpottamalla kansalaisuuden saamista. Elinkeinoelämän valtuuskunnan tuore raportti (Vehaskari 2010) antaa kuitenkin synkän kuvan korkeasti koulutettujen maahanmuuttajien työllistymisestä Suomessa. Raportin mukaan harva työnantaja on valmis palkkaamaan heitä. Usein vedotaan suomen kielen riittämättömään osaamiseen – vaikka työ ei edes vaatisi suomen kielen taitoa. Raportissa kiinnitetään huomiota myös ulkomaalaisiin opiskelijoihin, joiden kouluttamiseen käytetty raha valuu hukkaan, koska heidän opintojensa jälkeistä työllistymistä Suomessa ei mahdollisteta. Korkeasti koulutettujen hyljeksintä työmarkkinoilla on tappiollista elinkeinoelämälle ja koko yhteiskunnalle.

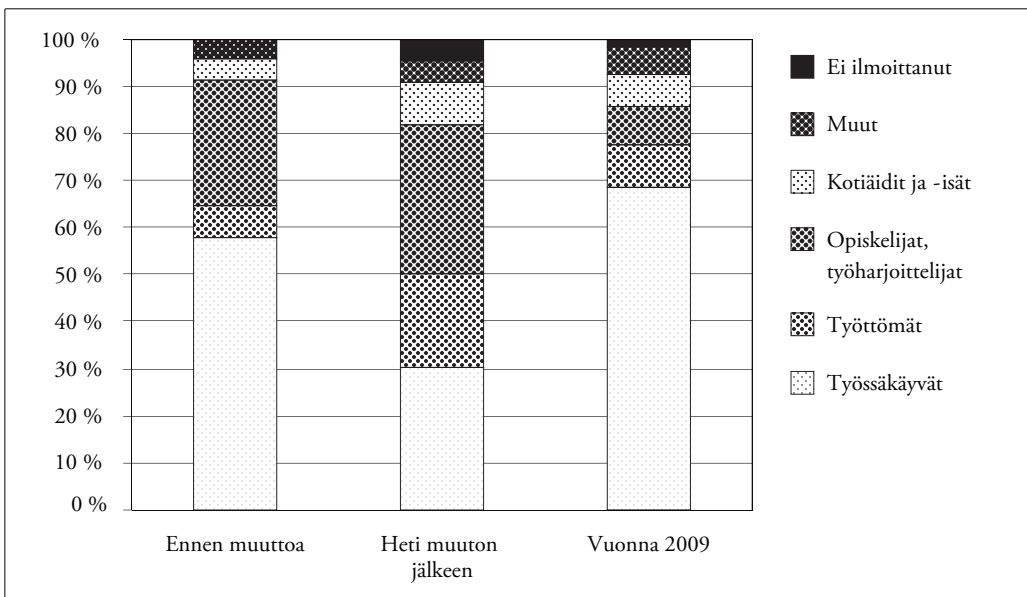
Muuttajien pääasiallinen toiminta ja sosioekonominen asema

Kyselyaineiston perusteella maahanmuuttajat voidaan luokitella työssäkäyviin (työntekijät, yrittäjät ja vapaan ammatin harjoittajat), työttömiin sekä työvoiman ulkopuolisiin (opiskelijat, työharjoittelijat, eläkeläiset, kotiäidit ja -isät, varusmiehet)

heidän Suomeen muuttonsa ja Suomessa asumisen eri vaiheissa. Näin voidaan tarkastella heidän asemassaan Suomessa asumisen aikana tapahtunutta muutosta. Kuvassa 1 on esitetty vastaajien pääasiallinen toiminta ennen maahanmuuttoa, välittömästi vuosina 1998–2000 tapahtuneen maahanmuuton jälkeen ja vuonna 2009.

Diagrammi osoittaa, että Suomeen muuton jälkeen työssäkäyvien osuus vastaajista laski lähes puoleen ja työttömien osuus nousi 20 prosenttiin. Opiskelijoiden ja työharjoittelijoiden osuus puolestaan nousi kolmannekseen, ja he olivatkin suurin ryhmä heti muuton jälkeen. Työssäkäyvien määrän putoaminen on ymmärrettävää, sillä monet muuttavat uuteen maahan esimerkiksi avioidumisen vuoksi, jolloin uudessa kotimaassa ei useinkaan ole heti työpaikkaa valmiina. Työpaikan etsimiseen kuluva aika riippuu tietysti yksilöllisistä syistä, mutta siihen vaikuttavat myös koulutus ja etenkin suomen kielen taito. Joissain tapauksissa myös työnantajien ennakkoluulot vaikeuttavat työllistymistä (esim. Ahmad 2010).

Vuoteen 2009 mennessä vastaajien työllisyys on parantunut selvästi verrattuna muuton jälkeiseen tilanteeseen. Työssäkäyviä on jopa enemmän (70 %) kuin ennen Suomeen muutttoa. Samalla työttömien osuus putosi lähes yhtä alhaiseksi kuin ennen muutttoa eli yhdeksään prosenttiin. Näyttää siltä, että kymmenen maassaolovuoden jälkeen ainakin kyselyaineiston maahanmuuttajien työtilanne on kokonaisuutena tarkastellen suhteellisen

Kuva 1. Muuttajien pääasiallinen toiminta ennen Suomeen muutttoa ja muuton jälkeen.

Taulukko 2. Euroopassa ja Aasiassa syntyneiden vastaajien sosioekonominen asema.

Sosioekonominen asema	Eurooppa (ml. Venäjä)		Aasia		Yhteensä	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%
Ei ammattitietoa	47	22,6	14	33,3	73	25,3
Työntekijät	34	16,4	5	11,9	44	15,2
Alemmat toimihenkilöt	32	15,4	4	9,5	42	14,5
Ylemmät toimihenkilöt	73	35,1	14	33,3	101	34,9
Yrittäjät	8	3,8	4	9,5	12	4,2
Johtajat	14	6,7	1	2,4	17	5,9
Yhteensä	208	100,0	42	100,0	289	100,0

hyvä. Työtehtävien laadusta tai työsuhteen pysyvyydestä ei kuitenkaan ole tarkempaa tietoa. Myös Suvi Linnanmäki-Koskelan (2010) tutkimuksen mukaan vuosina 1989–1993 Suomeen muuttaneiden työmarkkina-asema parantui merkittävästi muuttoa seuranneina vuosina. Samassa tutkimuksessa erot työllisyysasteessa eri maahanmuuttajaryhmien välillä hävisivät vuoteen 2007 ulottuvalla tarkastelujaksolla niin kansalaisuusryhmien kuin sukupolventenkin mukaan tarkasteltuna.

Tämän tutkimuksen aineistossa opiskelijoiden ja työharjoittelijoiden osuus putosi selvästi vuoteen 2009 mennessä ollen tuolloin enää kahdeksan prosenttia. Opiskelijoiden määrään vaikuttaa vastaajien ikääntyminen, sillä opiskeluvaihe sijoittuu ihmisen elämässä yleensä nuoruusikään. Toisaalta iäkkäämpiäkin henkilöitä siirtyy opiskelijoiksi myös maahanmuuttajaryhmissä etenkin huonojen työllisyysilanteiden aikoina. Opiskelu voi olla työttömyyden vaihtoehto, mutta monelle se on mielekäs ja hyödyllinen tapa käyttää aikaa ja parantaa omia työmarkkina-avalmiuksia. Tarpeen opiskelu on varsinkin siinä tapauksessa, jos ennen muuttoa suoritettu tutkinto ei vastaa Suomen työmarkkinoilla vaadittua tutkintoa tai jos koulutus puuttuu kokonaan.

Kolme neljäsosaa vastaajista kertoi kyselyajan kohdan ammatinsa, jonka perusteella heidät voitiin sijoittaa sosioekonomisiin luokkiin (taulukko 2). Aineiston maahanmuuttajien sosioekonominen asema on keskimäärin hyvä: selvästi suurin ryhmä ovat ylemmät toimihenkilöt, joita on 35 prosenttia kaikista vastaajista. Eri lähtöalueilta tulevat jakaantuvat sosioekonomisiin luokkiin eri tavoin. Suurin ryhmä Euroopan alueelta tulleissa ovat ylemmät toimihenkilöt. Myös Aasian maista tulleista kolmasosa on ylempiä toimihenkilöitä. Muista maanosista tulleiden vastaajien määrä on liian alhainen päätelmien tekemiseen.

Kun lähtöalueita tutkitaan tarkemmalla alueta- salla, havaitaan, että yli puolet ylempistä toimi-

henkilöistä on kotoisin Keski-, Länsi-, Etelä- ja Itä-Euroopasta (pois lukien Venäjä ja entinen Jugoslavia) sekä Itä-, Keski- ja Etelä-Aasiasta. Nämä ovat samoja alueita, joista tulevilla myös korkeasti koulutettujen osuus on suuri.

Päätelmät

Katsauksessa analysoidun kyselyaineiston perusteella näyttää siltä, että suurin osa maahanmuuttajista integroituu pidemmän aikaa Suomessa asuessaan yhteiskuntaan hyvin – ainakin mikäli mittarina käytetään työmarkkinoille sijoittumista. Heti muuton jälkeen työssäkäyvien määrä putosi selvästi, mutta kymmenen vuoden asumisen jälkeen suurin osa on mukana työelämässä, vieläpä hyvissä ammattiasemissa. Jopa suurempi osa on työssäkäyviä kuin ennen Suomeen muuttoa. Johtopäätöksiä tehtäessä on tosin muistettava jo edellä tehty huomio, että analysoidussa kyselyaineistossa paremmassa sosiaalisessa asemassa olevat ryhmät ovat todennäköisesti hieman yliedustettuja.

Muista Euroopan maista muuttaneet olivat aineiston suurin ryhmä. Maahantulon syy ja lähtöalue selittävät pitkälti tulijoiden työmarkkinaintegraation etenemistä ja sosioekonomista asemaa. Edullisina alueina tässä mielessä erottuvat yhtäältä Eurooppa pois lukien Venäjä ja entisen Jugoslavian alue sekä toisaalta Itä-, Keski- ja Etelä-Aasia. Näiltä alueilta tulevissa on keskimääräistä enemmän sekä korkeasti koulutettuja että ylempiä toimihenkilöitä. Muista maanosista tulevia oli vastaajissa kuitenkin niin vähän, ettei heidän koulutuksestaan tai sosioekonomisesta asemastaan yleisesti voi tehdä luotettavia päätelmiä.

Suomi on korkean teknologian maa, mistä syystä maahamme muuttaa paljon teknisten alojen osaajia. Teknisille aloille koulutetut olivat suurin ryhmä myös kyselyyn vastaajissa. Muidenkin alojen taitajia kuitenkin tarvitaan, tulevaisuudessa entistä enemmän esimerkiksi hoito- ja palvelu-

jen työntekijöitä, joita vastaajien joukossa ei kovin paljoa ollut. Tässä suhteessa kiinnostava huomio kuitenkin on, että muutama vastaaja oli hankkinut lähihoitajan koulutuksen Suomeen tulonsa jälkeen. Näyttää siltä, että alan tarpeet tiedostetaan niin kantaväestön kuin maahanmuuttajienkin koulutusta suunniteltaessa. Hyvänä esimerkkinä ovat hoitoalan koulutuksen saaneille suunnatut ESR-rahoitteiset pätevyitysmiskoulutukset.

Toisaalta monet turvapaikanhakijoina Suomeen tulleista ovat vielä kymmenenkin täällä asutun vuoden jälkeen työvoiman ulkopuolella. Pakolaisia luovuttavista maista tulevien tilanne on usein integroitumisen kannalta monella tavalla ongelmallisempi kuin muilla maahanmuuttajilla. Monella on lisäksi alhainen koulutus, joten heidän nousunsa työmarkkinoilla on vaikeampaa ja yleensä myös kestää kauemmin.

Kotouttamislaki astui Suomessa voimaan vuonna 1999, mutta kotouttamistoimenpiteissä on vielä paljon tehostamisen varaa. Osa toimista olisi hyvä suunnata kaikille maahan muuttaneille, mutta erityisen tärkeää on kiinnittää huomiota vaikeimmin työllistyvien kotouttamiseen. Heti maahantulon jälkeen tulijoiden pitäisi – omien kykyjensä puitteissa – päästä motivoivaan ja tehokkaaseen kielikoulutukseen, jossa opetus etenee loogisesti ja katkotta tasolta toiselle.

Jos maahanmuuttaja aikoo jäädä pysyvästi Suomeen, yhtä tärkeää kielen oppimisen ohella on maan kulttuurin ja kansalaistaitojen hallitseminen. Maahanmuuttajien kotouttamistoimien ohella myös kantaväestön tietämystä maahanmuuttajista ja monikulttuurisuudesta tulisi lisätä. Kantaväestölle suunnattua monikulttuurisuuskasvatusta olisi hyvä sisällyttää peruskoulujen opetusohjelmaan heti ala-asteelta lähtien.

Kaikkia maahanmuuttajia ei koskaan saada työmarkkinoille (kuten ei kaikkia kantaväestöstäkään), eikä tämä ole tarpeenkaan. Valtaosalle maahanmuuttajista työhön pääsy on kuitenkin itsetunnon ja toimeentulon kannalta ensiarvoisen tärkeää. Työ on tärkeää myös integroitumisen kannalta, joten hyöty työnsaannista on suuri sekä maahanmuuttajalle itselleen että yhteiskunnalle. Kantaväestön ikärakenteen vanhentuessa työntekijöillä ei ole varaa hyljeksi tänne tulleita ihmisiä, joista monet ovat hyvin koulutettuja. Varsinkin täällä koulutetuista on tärkeä pitää kiinni.

Suomessa tarvitaan korkeasti koulutettujen ohella myös vähemmän koulutettuja työntekijöitä, jotka ovat valmiita monenlaisiin töihin ja jotka siirtyvät ehkä korkeasti koulutettuja joustavammin tehtävästä toiseen. Kaikki tehtävät eivät suinkaan

edellytetä korkeakoulututkintoa, sillä tulevaisuudessa pulaa tulee olemaan juuri monista käytännön ammattien taitajista, erityisesti fyysisen työn tekijöistä.

Jo tähän mennessä Suomeen on rekrytoitu ulkomailta työntekijöitä esimerkiksi hoito- ja metallialoille. Vielä tällä hetkellä korkea elintaso tekee Suomesta houkuttelevan monille alhaisemman elintason maista kotoisin oleville muuttajille. Elintasoerojen vähitellen kaventuessa moni tänne tullut haluaa ehkä kuitenkin palata takaisin kotimaahansa tai muuttaa johonkin muuhun maahan, ellei Suomi pysty tulevaisuudessa tarjoamaan tarpeeksi mielekkäitä työpaikkoja ja asumisvaihtoehtoja.

Lähteet

- Ahmad, Akhlaq (2010). ”Voisin tietysti palkata heitä, mutta...”. Työmarkkinoiden sosiokulttuurinen sidonnaisuus. Teoksessa Wrede, Sirpa & Nordberg, Camilla (toim.) Vieraita työssä. Työelämän etnistyvä eriarvoisuus. *Palmenia-sarja* 70, 72–92.
- Carter, John (2003). *Ethnicity, exclusion and the workplace*. Palgrave & Macmillan. New York.
- Forsander, Annika (2002). Luottamuksen ehdot. Maahanmuuttajat 1990-luvun suomalaisilla työmarkkinoilla. *Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D* 39/2002.
- Forsander, Annika (2007). Kotoutuminen sukupuolituneille työmarkkinoille? Maahanmuuttajien työmarkkina-asema yli vuosikymmenen Suomeen muuton jälkeen. Teoksessa Martikainen, Tuomas & Tiilikainen, Marja (toim.) Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. *Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D* 46/2007, 312–334.
- Haapakorpi, Arja (2004). Kulttuurista rajankäyntiä – nuorten korkeasti koulutettujen maahanmuuttajien koulutus- ja työmarkkinahistoria ja -orientaatio. *Raportteja ja selvityksiä* 43/2002. Helsingin yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia.
- Heikkilä, Elli (2005). Mobile vulnerabilities: perspectives on the vulnerabilities of immigrants in the Finnish labour market. *Population, Space and Place* 11:6, 485–497.
- Johansson, Edvard & Korkman, Sixten (2008). *Maahanmuuttopolitiikka on pantava uusiksi*. 5.10.2010, http://www.etla.fi/files/2225_Johansson_Korkman_Maahanmuuttopolitiikka_TE_281108.pdf
- Joronen, Tuula (2005). Työ on kahden kauppa – maahanmuuttajien työmarkkina-aseman ongelmia. Teoksessa Paananen, Seppo (toim.) *Maahanmuuttajien elämää Suomessa*. Tilastokeskus, Helsinki, 59–82.
- Korkiasaari, Jouni & Söderling, Ismo (2007). Muuttoliike. Teoksessa Koskinen, Seppo, Martelin, Tuija, Notkola, Irma-Leena, Notkola, Veijo, Pitkänen, Kari, Jalovaara, Marika, Mäenpää, Elina, Ruokolainen, Anne, Rynnänen, Markku & Söderling, Ismo (toim.) *Suomen väestö*. Gaudemus, Helsinki, 244–245.
- Korkiasaari, Jouni (2010). *Muuttoliiketeoriat*. 5.10.2010, http://users.utu.fi/joukork/tiedostot/2_Muuttoliiketeoriat.pdf.
- Lee, Everett (1969). A theory of migration. Teoksessa Jackson, J.A. (toim.) *Migration*. Volume 2, Sociological Studies.

- Cambridge University Press, Cambridge, 282–297.
- Lepola, Outi (2000). Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi. Monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia* 787.
- Linnanmäki-Koskela, Suvi (2010). Maahanmuuttajien työmarkkinaintegraatio. Vuosina 1989–93 Suomeen muuttaneiden tarkastelua vuoteen 2007 asti. Helsingin kaupungin tietokeskus, *tutkimuksia* 2010:2.
- Martikainen, Tuomas & Tiilikainen, Marja (2007). Maahanmuuttajanaiset: käsitteet, tutkimus ja haasteet. Teoksessa Martikainen, Tuomas & Tiilikainen, Marja (toim.) Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. *Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D* 46/2007, 15–37.
- Massey, Douglas S., Arango, Joaquin, Hugo, Graeme, Kouaouci, Ali, Pellegrino, Adela & Taylor, J. Edward (1993). Theories of international migration: a review and appraisal. *Population and Development Review* 19:3, 431–466.
- Miettinen, Anneli & Säävälä, Minna (2010). *Maahanmuuton perusteet*. 4.10.2010, http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/tietoa_ja_linkkejä/tilastotietoa/maahanmuuttajat/maahanmuuton-perusteet/
- Myrskylä, Pekka (2010). Maahanmuutossa suuria vuosivaihteluita. *Tieto & trendit* 4–5/2010, 30–36.
- Nätti, Jouko (1988). *Työmarkkinoiden lobkoutuminen Suomessa*. Työministeriö, Helsinki.
- Tilastokeskus (2010a). *Maahan- ja maastamuuttaneet lähtö- ja määrämaan iän, sukupuolen ja kansalaisuuden mukaan 1987–2009*. 4.10.2010, PX-Web-tietokannat.
- Tilastokeskus (2010b). 5.10.2010, http://www.stat.fi/til/tyokay/2008/tyokay_2008_2010-04-20_tau_001_fi.html
- Työministeriö (2005). *Työryhmän ehdotus hallituksen maahanmuuttopoliittiseksi ohjelmaksi*. Työministeriö, Helsinki. 5.10.2010, http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/10_muut/maahanmuutto_ohj_lausunnot2005.pdf
- Valtioneuvosto (2006). Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma. Valtioneuvoston periaatepäätös 19.10.2006. *Työhallinnon julkaisu* 371.
- Vehaskari, Aira (2010). *Talent available – tapping the expat talent pool*. Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA. 27.9.2010, http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2010/10/talent_available.pdf